AgEcon SEARCH
RESEARCH IN AGRICULTURAL & APPLIED ECONOMICS

The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search
http://ageconsearch.umn.edu
aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

No endorsement of AgEcon Search or its fundraising activities by the author(s) of the following work or their employer(s) is intended or implied.

УДК: 657.37
JEL: Q1, Q14, M 41

Інна Дем'янюк[1], Діана Воробей[2]

[1]Житомирський національний агроекологічний університет
[2]ТОВ «ТЕЛКОФ», Вінницький фінансово-економічний університет
Україна

КАПІТАЛ ЯК ОСНОВА ОБЛІКУ СУКУПНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті досліджено історичні трактування поняття капіталу як об'єкта бухгалтерського обліку, визначено капітал як сукупний потенціал підприємства, що уособлює в собі облікову форму власних джерел підприємства, доведено його здатність до самозростання.

Ключові слова: *капітал, актив, власність, баланс, зобов'язання.*

Инна Демьянюк[1], Диана Воробей[2]

[1]Житомирский национальный агроэкологический университет
[2]ООО «ТЕЛКОФ», Винницкий финансово-экономический университет
Украина

КАПИТАЛ КАК ОСНОВА УЧЕТА СОВОКУПНОГО ПОТЕНЦИАЛА ПРЕДПРИЯТИЯ: ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

В статье исследованы исторические трактовки понятия капитала как объекта бухгалтерского учета, капитал определен как совокупный потенциал предприятия, который олицетворяет собой учетную форму собственных источников предприятия, доказана его способность к самовозрастанию.

Ключевые слова: *капитал, актив, собственность, баланс, обязательства.*

Inna Demjanyuk[1], Diana Vorobei[2]

[1]Zhytomyr National Agroecological University
[2]Ltd. «TELKOF», Vinnytsia financial-economic university
Ukraine

CAPITAL AS A BASIS OF ACCOUNT OF AGGREGATE POTENTIAL OF AN ENTERPRISE: THEORETICAL ASPECTS

The purpose of this research paper is the formation of a practical definition of capital. The article explored historical interpretation of the concept of capital as an object of accounting, defined as the aggregate capital potential of the enterprise, that represents an accounting form their own sources of enterprises proved his capacity for self-expansion.

The science of the capital develops in the context of changes historical epochs, the evolution of society and global economy, the emergence and spread of new methods.

Analyzing the economically proved opinions and has already existing positions, we offer supplement the most objective definition of capital, given its theoretical justification of the most effective practical implementation.

Taking into consideration the views of scientists and economic approach by output equations we have found that it is possible differently to interpret the concept of capital, but with the main components and process ownership. The accounting this aspect of capital – the difference between total assets of the company and its obligations backed by legal, that the sources of these assets. Received scientific results form the foundation carrying out further scientific studies.

***Key words**: capital, asset, ownership, balance, commitments.*

«Капитал не вещь, а способ употребления вещи.
То же можно сказать и про товар. Капитал,
товар, предмет употребления –
три различных способа использования вещей».
Е. М. Майбурд [6]

Постановка проблеми. Сучасні непрості умови функціонування вітчизняних підприємств призводять до виникнення проблем, пов'язаних із забезпеченням стабільності й стійкості їхньої роботи, тому саме досконале дослідження структури та динаміки власного капіталу є одними з найважливіших показників, що визначають фінансовий стан підприємства. Очевидно, що дефініція «капітал» протягом кількох століть перебуває в центрі уваги наукових дискусій, але до цього часу одностайності в поглядах на його економічну та правову природу не досягнуто, крім того, можна сміливо стверджувати, що капітал став явищем, яке вийшло далеко за межі економіки. Він визначає глобальні перетворення в політичних процесах, стає елементом конкурентної боротьби між економічними суб'єктами, територіями, країнами. Ставши невід'ємною частиною соціуму, капітал як об'єкт дослідження науки вбирає в себе і всі ті протиріччя, що притаманні сучасному суспільству.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розмаїття думок і вчень про капітал багато в чому зумовлене його складною внутрішньою природою, яка спричиняє необхідність використання науковцями різних, інколи абсолютно відмінних за суттю, методів його вивчення. У різні часи проблематиці капіталу та його значення було присвячено праці таких провідних вітчизняних учених, як І. Бланк [1], Ф. Ф. Бутинець [2], С. Ф. Голов [4], М. С. Пушкар [9], В. В. Сопко [14] та ін. Проте різниця в теоретичних підходах викликає різне розуміння капіталу в практичній діяльності та породжує ряд прагматичних проблем, тому проблема удосконалення методології обліку капіталу з урахуванням сучасних вимог обліку та міжнародного досвіду є й нині актуальною.

Мета статті – доповнити найоб'єктивніше визначення капіталу з урахуванням його теоретичної змістовності з найефективнішим практичним упровадженням.

Виклад основного матеріалу. Наука про капітал розвивається в контексті зміни історичних епох, еволюції суспільства та світової економіки, появи та поширення новітніх методів дослідження.

Варіативність сучасних тлумачень змісту поняття «капітал» вимагає дослідження його у двох площинах: на макрорівні – як суспільного капіталу, та на мікрорівні – як капіталу, що перебуває в розпорядженні підприємця, корпорації. На рівні конкретної корпорації капітал розглядають як системоутворювальний фактор у процесі появи та розвитку будь-якої підприємницької одиниці. Початок діяльності суб'єкта господарювання невіддільний від наявності в нього капіталу в різних матеріально-речових формах.

Капітал можуть трактувати і як деякий запас матеріальних благ, і як дещо, що включає не тільки матеріальні предмети, але й нематеріальні елементи, такі як людські здібності, освіта тощо. Визначаючи капітал як фактор виробництва, економісти ототожнюють капітал із засобами виробництва. Подібний підхід був сформований класиками політичної економії: А. Сміт розглядав капітал як накопичену працю [12], Д. Рікардо вважав, що капітал – це засоби виробництва [10]. Капітал складається з благ тривалого використання, створених економічною системою для виготовлення інших товарів.

Ураховуючи те, що капітал – різнопланова економічна категорія, не дивним є те, що серед науковців не було єдності стосовно його визначення. Так можна виділити такі критерії за визначення цієї облікової категорії авторами в кінці XIX – на поч. XX ст.:

1) сукупність цінностей, внесених власником, що перебувають у розпорядженні підприємства;

2) сукупність як власних, так і залучених засобів підприємства;

3) різниця, одержана після вирахування пасиву з активу;

4) цінності, створені попередньою працею та призначені для нового виробництва (тобто як один із факторів виробництва);

5) капітал – як умовне зобов'язання перед власником;

6) усі багатства, які в більшості випадків є результатом людської праці та мають економічну корисність – абстрактне визначення, яке прийнятне лише для повсякденного життя;

7) накопичена кристалізована праця, призначена для виготовлення нових цінностей і зосереджена в руках не виробника, а підприємця.

Погляди на капітал різноманітні, але всі вони єдині в одному: капітал здатний самозростати. Жодне з визначень не може претендувати на статус найповнішого, адже на початку XX ст. було створено дещо інші позиції щодо тлумачення капіталу, розглянемо їх структуру детальніше.

Як відомо, суму, що виражає вартість усього майна, називають сумою активу, а суму, що виражає в грошовій одиниці зобов'язання господарства, називають сумою пасиву. Різниця сум пасиву й активу є сумою капіталу або чистого майна. Замість "суми активу" часто вживають тільки "актив", замість

"суми пасиву" – "пасив", замість "суми капіталу" – "капітал". Р. Я. Вейцман вважав, що капітал в останньому розумінні не є сукупністю визначених цінностей, а лише число, що виражає різницю між вартістю майна та зобов'язань підприємства [3, с. 6–7]. З ним важко не погодитися, тому що капітал потрібно визначати конкретніше.

Однак, у сучасних умовах, відповідно до міжнародних і національних стандартів бухгалтерського обліку, власний капітал – це загальна сума активів будь-якої особи за вирахуванням її зобов'язань. Тому слід доповнити це визначення: *власний капітал* – це власні джерела підприємства, які без визначення строку повернення внесені засновниками або залишені ними на підприємстві з нерозподіленого прибутку. Розраховують як різницю між сукупними активами підприємства та його зобов'язаннями.

Розмір капіталу залежить від суми цінностей, переданих власником підприємства, і змінюється від нових внесків господаря або від зворотних видач йому цінностей. Прибутки й збитки, одержані підприємством, можуть також впливати на розмір капіталу, якщо прибуток буде доданий до капіталу, а збиток покритий з капіталу. Господарські операції, що підлягали запису на Рахунку Капіталу на початку XX ст., відображено на рис. 1.

Д	*Рахунок капіталу*	**К**
1. Суми, що повертаються 2. Збитки		1. Початковий капітал 2. Нові внески 3. Прибутки

Рис. 1. Характеристика рахунку Капіталу

Джерело: [2].

Сальдо за кредитом цього рахунку показує на кожен момент розмір капіталу, що перебуває в господарстві.

Розмір первісно вкладеного в господарство підприємницького капіталу або просто капіталу змінюється двома способами:

1) зовнішнім – збільшуючись новими засобами, що вносить власник, і зменшуючись поверненням йому раніше внесених засобів;

2) внутрішнім – збільшуючись від одержаних прибутків і зменшуючись від понесених збитків як результату господарської діяльності підприємства [8, с. 19–25].

Наприкінці XIX ст. уперше з'явилося питання про те, в якій сумі – номінальній або фактичній – повинен бути показаний капітал *(C)* в акціонерних товариствах, якщо він не весь унесений акціонерами. Тому було запропоновано таке рівняння балансу:

$$A + a + s = C + r + P \qquad (1.1),$$

де A – актив, a – різниця між статутним і фактично внесеним капіталом акціонерного товариства, s – витрати, r – доходи, P – пасив (кредиторська заборгованість).

Безперечно, що потрібно хоча б у банківському рахівництві складати щоденний баланс. В основу Балансу було покладено таке рівняння:

$$A = C \pm E + P \quad (1.2),$$

де A – актив, C – капітал, E – фінансовий результат, P – пасив (кредиторська заборгованість).

У 1907 р. Є. Є. Сіверс запропонував інтерпретацію балансових рівнянь, яку він виразив у формулах [11, с. 10–12]. У табл. 1 зображено справа капітали, вкладені в господарство, а зліва – складові цих капіталів.

Таблиця 1

Трактування балансу за Є. Є. Сіверсом

Актив			Пасив		
1	Речові цінності (предмети споживання та гроші)	C	1	Підприємницький капітал (власний)	K
2	Права (позитивні умовні цінності або чужі обіцянки платежу)	D	2	Позиковий капітал або зобов'язання (негативні умовні цінності або власні обіцянки платежу)	S
Усього		X	Усього		X

Джерело: [11].

З табл. 1 одержується формула:

$$C + D = K + S \quad (2.1),$$

тобто загальна сума всіх укладених у господарство капіталів *(K + S)* дорівнює загальній сумі всіх готівкових цінностей *(C + D);* а із цього випливає, що цінності, що перебувають у господарстві, належать частково цьому господарству (на величину *K*) і частково іншим господарствам (на величину *S*).

За дальшого дослідження формули (2.1), одержують з неї такі формули:

по-перше,

$$K = C + D - S \quad (2.2),$$

тобто, коли є права та зобов'язання, то капітал *(K)* дорівнює різниці між сумою всіх готівкових цінностей *(C + D)* і сумою зобов'язань *(S).*

по-друге, при D = 0:

$$K = C - S \quad (2.3),$$

тобто, якщо немає прав, але є зобов'язання, то капітал *(K)* дорівнює різниці між сумою речових цінностей *(C)* і сумою зобов'язань *(S);*

по-третє, при S = 0:

$$K = C + D \quad (2.4),$$

тобто, якщо немає зобов'язань, але є права, то капітал *(K)* дорівнює сумі всіх готівкових цінностей *(C + D),* які таким чином належать неподільно самому господарству;

по-четверте, при D = 0 і S = 0;

$$K = C \quad (2.5),$$

тобто, якщо немає ні прав, ні зобов'язань, то капітал *(K)* дорівнює сумі всіх речових цінностей *(C),* які таким чином також неподільно належать самому господарству;

по-п'яте, при К = 0:

$$S = C + D \quad (2.6),$$

тобто сума зобов'язань *(S)* дорівнює сумі всіх готівкових цінностей *(C + D)*, а це означає, що за відсутності власного капіталу всі готівкові цінності складають власність інших господарств;

по-шосте, якщо при $K = 0$ припустити, що $C + D < S$ і причому на будь-яку величину *y*, то одержимо:

$$(C + D) + y = S \quad (2.7),$$

тобто готівкових цінностей *(C + D)* не вистачає на сплату зобов'язань (*S*), саме на величину *y*, а це означає неспроможність цього господарства, яка збільшується зі зменшенням величини *(C + D)* і з відповідним збільшенням величини *y*;

неспроможність стає повною при $C + D = 0$,

тобто коли зовсім немає ні речових цінностей, ні прав, що виражається формулою:

$$y = S \quad (2.8)$$

Є думки, що будь-яка господарська діяльність може бути описана головними рівняннями:

$$А = П + К \quad (3.1),$$

оскільки *К* складається з вкладеного капіталу і ще нереформованої його частини *(К = Ко + К)*. Однак *К* – це чистий дохід підприємства, який дорівнює різниці між валовими доходами й витратами *(К = Д – В)*, а через це виникає таке рівняння:

$$А = П + К_о + Д – В \quad (3.2),$$

де *А* – актив, *П* – пасив, *К* – капітал, *Д* – доходи, *В* – витрати, *Ко* – нереформована частина капіталу. Суть бухгалтерської практики певних науковців того часу зводилась до підтримки рівняння (3.2) (таких, як Ч. Хорнгрен та ін.) [2, с. 124–125].

І. Шер вважав, що "мета обліку ... полягає у подвійному виведенні чистого майна", тобто не у виявленні результатів господарської діяльності, а в розрахунку капіталу, це не динаміка, а статика" [цит. за: 13, с. 157].

В основу балансу І. Шер поклав рівняння капіталу, а сам баланс трактував як засіб для розкриття стадій кругообігу капіталу. Тому теорію обліку І. Шера часто називають балансовою. І. Шер використовував рівняння капіталу:

$$А – П = К \quad (4.1),$$

де *А* – актив, *П* – пасив, *К* – капітал.

Це найважливіше рівняння одержало назву постулату І. Шера: величина капіталу підприємства дорівнює різниці між обсягом майна та кредиторською заборгованістю підприємства.

Виникає загальна схема балансового рівняння:

Власність = Актив = Капітал = Зобов'язання = Пасив або "А" = "К"

Це рівняння, в якому суму складових частин майна, тобто актив, прирівнюють до їх юридичних джерел (капіталу), почали називати майновим

балансом або просто бухгалтерським балансом. Схематично такий баланс наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Власність як баланс активу та капіталу

Власність підприємства розглядають як баланс (рівність) двох облікових категорій	
АКТИВИ	*КАПІТАЛ*
Сукупність різноманітних частин майна, яке створює дохід	Характер юридичних прав підприємства розпоряджатися, володіти, користуватися майном

Джерело: [11].

У такому протиставленні важливою є не лише форма аналітичного рівняння, а й його глибокий економіко-правовий зміст: мінові цінності, які перебувають під контролем підприємства та мають властивість приносити їхньому власнику дохід, мають чітко визначені межі прав або претензій на їх безумовне володіння; у кінцевому підсумку кожна цінність має свого не номінального, а реального власника [11, с. 20].

З погляду логіки бухгалтерських рахунків такий взаємозв'язок означає, що:

1) будь-яка зміна *"К"* повинна виходити зі збільшення або зменшення складових частин майна;

2) жодна зміна *"К"* не може бути, якщо зміна частин майна пов'язана лише з рухом цінностей, тобто якщо відбулася проста мінова угода;

3) будь-яка зміна вартості частин майна, яка не компенсується іншою зміною, повинна викликати збільшення або зменшення *"К";*

4) обидві сторони рівняння завжди повинні бути в стані рівноваги, тобто балансу;

5) зміна *"К"* у частині власного капіталу власника прямо протилежна зміні чужого капіталу, тобто зовнішніх зобов'язань підприємства [2, с. 20].

Наведені ознаки економічної сутності рівняння *"А" = "К"* показують, що в нашій літературі, починаючи з 30-х років, їх трактували занадто спрощено: з позиції впливу чотирьох видів господарських операцій на валюту балансу.

Наведене вище рівняння значно ускладнюється в разі виникнення між окремими суб'єктами господарювання позикових відносин. Практично на кожному підприємстві є цінності, які увійшли до складу його власності на певних обмежених умовах (передплата за майбутню поставку товару; фінансовий лізинг; грошова позика з визначеним режимом повернення боргу; отримана застава тощо). Не дивлячись на те, що всі такі цінності в кінцевому випадку належать іншим юридичним і фізичним особам (кредиторам), усі вони будуть включені до складу активів цього підприємства, оскільки в останнього виникли відповідні юридичні зобов'язання щодо цих третіх осіб. Ризик втрати цінностей, а також можливість неотримання вигод від володіння ними покладається тепер на підприємство, яке прийняло цінності до себе на баланс. За цих умов *«А»* (актив) охоплює вже не лише еквівалент власного капіталу, а й еквівалент того, що в майбутньому повинно бути виплачено, повернено третім

особам. З юридичного погляду це – борги (зобов'язання) суб'єкта господарювання. Для того, щоб обчислити вільну від боргів (зобов'язань) власність окремо суб'єкта господарювання, потрібно відняти еквівалент залучених коштів із загальної вартості активу; тоді залишок буде дорівнювати власному капіталу. Звідси в бухгалтерському обліку з'являються поняття: майно звільнене (очищене від боргових зобов'язань), його називають *чистим майном* або *власним капіталом* [8, с. 20].

Оскільки однією з головних цілей бухгалтерського обліку на підприємстві є формування інформації про величину власного капіталу, про його збільшення або зменшення, то рівняння $А – П = К$ в обліковій літературі отримало назву *капітального.*

Господарська діяльність виражається в множині господарських операцій, які можуть бути об'єднані у дві основні групи: в першу можуть бути включені мінові операції, які здійснюють вплив лише на внутрішній склад цінностей, при цьому величина капіталу залишається без змін; друга група включає операції, які змінюють капітал, тобто приносять прибутки або збитки [8, с. 21].

Якщо розглядати ділову активність з погляду кругообігу засобів, то вона призводить до двох основних явищ: еквівалентних і нееквівалентних економічних оборотів. На місце вибулої з господарства або спожитої частини майна одного виду надходить рівноцінна (з погляду доходності) складова частина майна іншої категорії (купівля товару за грошові кошти). Або відбувається компенсація активних і пасивних частин майна таким чином, що одна активна частина спрямовується на погашення пасивної частини (наприклад, оплата раніше отриманих позикових коштів). Можлива ситуація, коли завдяки позиковим коштам, суб'єкт господарювання придбає нові частини активу (придбання в кредит). Усі ці господарські операції, застосовуючи до капітального рівняння $А – П = К,$ можна представити в такому вигляді:

- обмін частини активу a_m на іншу рівноцінну частину активу a_m

$$А + a_m – a_m – П = К \quad (5.1);$$

- погашення боргу (виділення n_m з активу для погашення пасиву a_m)

$$(А – n_m) – (П + a_m) = К \quad (5.2);$$

- придбання в кредит (актив і пасив збільшуються на a_m)

$$(А + a_m) – (П + a_m) = К \quad (5.3);$$

- перетворення одних зобов'язань на інші (борги збільшуються за однією категорією на n_m і зменшуються за іншою категорією на n_m)

$$А – (П + n_m – n_m) = К \quad (5.4)$$

Хоча й наведені господарські операції не впливають на розміри капіталу, вони істотно впливають на внутрішню будову та склад частин майна, тобто активної частини балансу [8, с. 21].

За допомогою рівнянь можна не лише контролювати активні та пасивні частини майна, а й знаходити величину чистого майна; власне рівняння слугує для перевірки правильності кожного рівняння, тобто всієї системи бухгалтерського обліку [8, с. 22].

Усі різнопланові балансові узагальнення утворюють логічно витриману систему, де кожне з них доповнює й уточнює кожне інше рівняння цієї системи:

1) рівняння статичного балансу:

Актив = Пасив;

2) рівняння динамічного балансу:

Доходи – Витрати = Прибуток = Приріст капіталу =
Кредитове сальдо рахунків капіталу на кінець періоду –
Кредитове сальдо рахунків капіталу на початок періоду;

3) модифіковане балансове рівняння:

Оборотний капітал = Оборотні активи – Поточні зобов'язання;

4) модифіковане капітальне рівняння:

Реінвестований (нерозподілений) прибуток звітного періоду =
Чистий дохід (прибуток) – Прибуток, вилучений з ділового обороту
(у формі дивідендів, економічних санкцій, вилучень власника).

Під час вивчення об'єктів бухгалтерського спостереження, які поєднані принципом подвійності, необхідно встановити: які ресурси підлягають бухгалтерському обліку.

Таким чином, у бухгалтерському обліку відображають ресурси, що належать чи контролює підприємство, об'єктивно виміряні (оцінені) в грошовому вираженні в момент придбання, від яких очікують отримання економічних вигод. Згідно з визначенням німецького вченого Е. Шмаленбаха, витрати на економічні ресурси (що обіцяють вигоди в майбутньому) називаються активами.

Виникає інше, не менш важливе питання: за рахунок яких джерел з'явились у підприємства економічні ресурси? Очевидно, частина цих ресурсів буде надана підприємству (економічному суб'єкту) його власником. Загальну суму внесків власниками засобів (грошових, матеріальних чи нематеріальних) називають капіталом власника. Капітал власника називають власним капіталом, тому на початку діяльності підприємства має місце таке рівняння:

Активи = Власний капітал (6.1)

У більшості випадків частину ресурсів вносить будь-хто, хто не є власником, чи їх придбають за рахунок залучених засобів фізичних і юридичних осіб, що вступили з підприємством у кореспондентські зв'язки (кредитори, постачальники тощо). Заборгованість фірми за ці засоби є залученим (позичковим) капіталом або кредиторською заборгованістю. У якості залученого капіталу розглядають заборгованість суб'єкта господарювання перед другими чи третіми особами. Тобто зобов'язання фірми у встановлений строк повернути їх власникам (позикодавцям) чи третім особам (за дорученням власника) отримані від них економічні ресурси чи, що трапляється частіше, їх грошовий еквівалент (за домовленістю сторін), а також належну за це винагороду (якщо таке передбачено угодою).

Рівняння подвійності в цьому випадку має такий вигляд:

Активи = Власний капітал + Кредиторська заборгованість (6.2)

У перекладах британо-американської літератури рівняння подвійності має вигляд:

Активи = Зобов'язання (6.3)

Такий вільний переклад не позбавлений абстракції. Безперечно, в рівнянні (6.3) під капіталом потрібно розуміти не весь повний капітал, а тільки частину що належить власнику, тобто власний капітал. Дещо спірний і дослівний переклад "liabilities" як "зобов'язання". У лівій частині балансового рівняння в складі активів ураховують дебіторську заборгованість чи зобов'язання третіх осіб (а в окремих випадках і власників) перед економічним суб'єктом. У правій частині відображають другу частину зобов'язань, тобто кредиторську заборгованість. Тобто термін "зобов'язання" в складі повного капіталу повинен сприйматись не інакше як кредиторська заборгованість (зобов'язання фірми перед другими та третіми особами) [5].

Зобов'язання – це джерело залучення засобів, що утворюються в результаті здійснених подій (угод) суб'єкта господарювання, які слугують юридичною основою для наступних виплат за товари, надані послуги чи виконані роботи.

Тепер рівняння подвійності має вигляд:

Активи = Власний капітал + Зобов'язання (6.4)

З рівняння подвійності випливає, що ресурси (ліва сторона) представлені джерелами, які вказані в правій стороні. Принцип подвійності – найкраще підтвердження об'єктивного закону природи – збереження речовини, відповідно до якого ніщо не виникає з нічого: матерія переходить з одного стану в інший. Кожна гривня (долар, фунт тощо), вкладена в економічні ресурси, отримана із джерел, якими виступають Власний капітал і Зобов'язання. З іншого боку, кожна надана гривня вкладається в деякий вид активів. Розглянутий підхід широко відомий за кордоном і в Україні [7].

Розглянемо інтерпретацію методу подвійності (ресурси й вимоги), розповсюджену в західному обліку. Її ще називають правовою. Вона відображає майнові позови зовнішніх інвесторів (третіх осіб) і власників (других осіб) на ресурси (активи) господарюючих одиниць. Заборгованість фірми за зобов'язаннями (постачальникам, банкам, іншим кредиторам, бюджету, власним працівникам тощо) з погляду майнових позовів мають переваги над майновими правами власників. Законодавство більшості країн припускає примусовий продаж активів фірми (її майна) для оплати боргів, якщо вона не в змозі їх оплатити, і треті особи повинні отримати належні суми повністю чи в максимально можливій величині. Таким чином, позови за зобов'язаннями первинні. Капітал сприймають як кінцеві позови на майно фірми. Вимагання власників підлягають задоволенню в розмірі залишку від реалізованої (ліквідованої) вартості активів (майна фірми) і виплачених боргів за зобов'язаннями, тобто:

Позови власників капіталу =
Ліквідаційна вартість активів – Зобов'язання (6.5)

За часів СРСР і панування командно-адміністративної економіки слово

"капітал" майже не вживали. Радянські вчені виділяли два значення капіталу: розрахункове й соціально-економічне. Вони пропонували перейменувати розрахунковий капітал, тобто кошти, що відпускає держава різним підприємствам, – соціалістичним фондом. Отже, зі зрозумілих причин у радянську економіку рахунок "Капітал" вписатися не зміг, унаслідок чого використовували рахунок "Статутний фонд".

У 90-х роках до рахунку "Капітал" повернулися, та в балансі в графу "Статутний фонд" дописали в дужках слово "Капітал" – "Статутний фонд (капітал)". Такі "косметичні" корегування не мали нічого спільного із серйозним переосмисленням поняття "капітал". З уведенням нових Положень (стандартів) бухгалтерського обліку поняття "капітал" переосмислюють і замість статутного фонду вживають термін "статутний капітал".

Висновки. Ураховуючи погляди вищезазначених учених та економічний підхід шляхом виведення рівнянь, зазначимо, що можна по-різному інтерпретувати поняття капітал, але з урахуванням основних складових частин власності та процесу діяльності суб'єкта господарювання. Бухгалтерський аспект капіталу означає різницю між сукупними активами підприємства та його зобов'язаннями, що підкріплено юридично, тобто джерела походження цих активів (початкові джерела – засновницькі внески). Не менш важливим є той факт, що розмір капіталу залежить від суми цінностей, переданих власником підприємства, і змінюється від нових внесків господаря або від зворотних видач йому цінностей. Прибутки й збитки, одержані підприємством, можуть також впливати на розмір капіталу, якщо прибуток буде доданий до капіталу, а збиток покритий з капіталу. Отже, капітал як основа обліку сукупного потенціалу підприємства, уособлює в собі облікову форму власних джерел підприємства, або суми реінвестованого чистого прибутку, що використовують для формування активів підприємства в грошовій або матеріальній формі.

Список використаних джерел

1. Бланк И. А. Управление формированием капитала / И. А. Бланк. – К. : «Ника-Центр», 2000. – 656 с.

2. Бутинець Ф. Ф. Історія бухгалтерського обліку / Ф. Ф. Бутинець. –У 2-х ч. Ч. ІІ. – 2-е вид., доп. і перероб. – Житомир : Рута, 2001. – 512 с.

3. Вейцман Р. Я. Фабрично-заводское счетоводство. В связи с калькуляцией и коммерческой организацией фабрик и заводов. – Одесса : Библиотека коммерческих знаний, 1912. – 396 с.

4. Голов С. Ф. Предмет і метод бухгалтерського обліку : міфи та реалії / С. Ф. Голов // Облік і фінанси АПК. – 2004. – № 1. – С. 17–23.

5. Єфименко Т. І. Інформація в антикризовому управлінні : глобальний аспект стандартизації обліку та фінансової звітності : монографія / Т. І. Єфименко, В. М. Жук, Л. Г. Ловінська. – К. : ДННУ «Акад. фін. управління», 2015. – 400 с.

6. Майбурд Е. М. Введение в историю экономической мысли. От пророков до профессоров / Е. М. Майбурд. – М. : Дело, Вита-Пресс, 1996. – 544 с.

7. Научные ответы на вызовы современности : менеджмент, юриспруденция : монография / [И. Я. Львович, Н. М. Орлов, А. П. Преображенский и др.]. – Одесса : КУПРИЕНКО С.В., 2016. – 164 с.

8. Новодворский В. Д. Балансовое обобщение как метод бухгалтерського учета / В. Д. Новодворский, А. Н. Хорин // Бухгалтерский учет. – 1995. – № 3. – С. 19–25.

9. Пушкарь М. С. Философия учета : монография / М. С. Пушкарь. – Т. : Карт-бланш, 2002 – 158 с.

10. Рикардо Д. Начало политической экономии и налогового обложения / Д. Рикардо ; [пер. с англ.]. – М. : Госполитиздат, 1955. – Т. 1. – 288 с.

11. Сиверс Е. Е. Общее счетоводство / Е. Е. Сиверс. – 2-е изд. – СПб., 1907. – 368 с.

12. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / А. Смит. – М. : Экономика, 1962. – 340 с.

13. Соколов Я. В. Історія бухгалтерського обліку / Я. В. Соколов. – М. : Фінанси і статистика, 2006. – 287 с.

14. Сопко В. В. Бухгалтерський облік капіталу підприємства (власності, пасивів) : монографія / В. В. Сопко. – К. : Центр учбової літератури, 2006. – 312 с.

References

1. Blank, I. (2000), *Upravleniye formation kapitala* [The management of the equity], Nika Center, Kyiv, Ukraine.

2. Butynets, F. F. (2001), *History of Accounting: in 2 parts* [History of Accounting: in 2 parts], 2nd ed., Ruta, Zhytomyr, Ukraine.

3. Weizman, R. J. (1912), *Fabrichno–zavodskoye schetovodstvo. V svyazi s kalkulyatsiyey i kommercheskoy organizatsiyey fabrik i zavodov* [Prefabricated-factory bookkeeping. In connection with the calculation and the commercial organization of factories and plants], Book publishing “Commercial knowledge library”, Odessa, Ukraine.

4. Golov, S. (2004), Subject method of accounting: myths and realities. *Oblik i finansy APK*, no. 1, pp. 17–23.

5. Efimenko, T. I., Beetle, V. M. and Lovinska, L. G. (2015), *Informatsiya v antykryzovomu upravlinni: hlobal'nyy aspekt standartyzatsiyi obliku ta finansovoyi zvitnosti* [The information in crisis management: the global dimension of standardization of accounting and financial reporting], DNNU “Acad. finn. management”, Kyiv, Ukraine.

6. Mayburd, E. M. (1996), *Vvedenye v ystoryyu ékonomycheskoy mysly. Ot prorokov do professorov* [Introduction to the history of economic thought. From prophets to the professors], Delo: Vita-Press, Moscow, Russian Federation.

7. Lvovich, I. J, Orlov, N. M. and Preobrazhensky, A. P. (2016), *Nauchnye otvety na vyzovy sovremennosty: menedzhment, yurysprudentsyya* [Scientific answers to today's challenges: management, law], Kuprienko C. B, Odessa, Ukraine.

8. Novodvorsky, V. D. and Horin, A. N. (1995), The balance generalization of a method of accounting. *Bukhhalterskyy uchet*, no. 3, pp. 19–25.

9. Pushkar, M. (2002), *Fylosofyya ucheta* [Philosophy accounting], Carte blanche, Ternopil, Ukraine.

10. Ricardo, D. (1955), *Nachalo polytycheskoy ékonomyy y nalohovoho oblozhenyya* [Principles of Political Economy and Taxation], Gospolitizdat, Moscow, Russian Federation.

11. Syvers, E. E. (1907), *Obshcheye schetovodstvo* [The total bookkeeping], 2nd ed, St. Petersburg, Russian Federation.

12. Smith, A., (1962), *Issledovaniye o prirode i prichinakh bogatstva narodov*, [The Wealth of Nations], Economics, Moscow, Russian Federation.

13. Sokolov, Y. V. (2006), *Istoria buhgalterskogo obliku*, [History of Accounting], Fínansi í statistika, Moscow, Russian Federation.

14. Sopko, V. (2006), *Bukhgalters'kiy oblík kapítalu pídpriêmstva (vlasností, pasivív),* [Accounting capital company (property, liability)], Center of educational literature, Kyiv, Ukraine.

How to cite this article? Як цитувати цю статтю?

Стиль – ДСТУ:

Дем’янюк І. Капітал як основа обліку сукупного потенціалу підприємства : теоретичний аспект [Електронний ресурс] / І. Дем’янюк, Д. Воробей // Agricultural and Resource Economics : International Scientific E-Journal. – 2016. – Vol. 2. – No. 3. – С. 75–87. – Режим доступу : www.are-journal.com.

Style – Harvard:

Demjanyuk, I. and Vorobei, D. (2016), Capital as a basis of account for comprehensive potential enterprise: theoretical aspects. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*, [Online], vol. 2, no. 3, available at: www.are-journal.com.